

Gyermek kultúra ma

Révész József*

DOI: 10.21549/NTNY.52.2026.1.8

Kelemen Judit, Ugrai János (szerk.) (2024): *Gyermek kultúra MA. A gyermek kultúra társadalmi és művészeti dimenziói. Magyar Comenius Társaság – Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, Sárospatak–Budapest.*

A *Gyermek kultúra MA. A gyermek kultúra társadalmi és művészeti dimenziói* című kötet a hazai gyermek kultúra kutatás egyik első olyan vállalkozása, amely a diszciplína fogalmi alapjait és alkalmazási területeit egyaránt átfogó rendszerben kívánja bemutatni. A szerkesztők bevezetője deklarálja, hogy a kötet a *Gyermek kultúra MA* szak indításához kapcsolódó „sűrűn írt, ám aránylag rövid sorvezető szakszövegek” biztosítására törekszik.

A közlésmód ennek megfelelően tömör, mégis koncepcionálisan gazdag, a neveléstudományi, nevelésszociológiai és neveléstörténeti megközelítéseket egyaránt integrálja.

A nyitótanulmányban Ugrai János a kultúra fogalmának történeti rétegzettségét tárja fel a felvilágosodás gondolkodási fordulataitól a 20. század elméleti rendszereiig. A szöveg nem csupán kronologikus áttekintést kínál, hanem a gyermek kultúra értelmezések „ősrétegeit” is rekonstruálja, külön figyelmet szentelve Rousseau gyermekfelfogására, a neohumanizmus morális-autonóm személyiségképre és a modern kritikai irányzatokra.

A tanulmány legfőbb hozzájárulása, hogy a gyermek kultúrát olyan hosszú távú eszmetörténeti folyamatok eredőjeként mutatja be, amelyek a nevelési célok, normák és értékek szerkezetére is hatással vannak. Ezzel Ugrai képes a gyermek kultúra fogalmát a neveléstörténet belső rendszerező elveivel összhangba hozni, és a diszciplína elméleti diskurzusában stabil pozícióba emelni.

A kulturális antropológiai fejezetben Gulyás Klára az enkulturáció, akkulturáció és kulturális reprezentáció kulcsfogalmai mentén vizsgálja a gyermek kort, mint társadalmilag konstruált életfázist. A szerző bemutatja, hogy a gyermekek kulturális részvétele különböző társadalmi kontextusokban eltérő jelentéstartományokat kap, és az interkulturális környezetben zajló nevelés milyen kihívások elé állítja az intézményes pedagógiát. A tanulmány nevelésszociológiai relevanciája abban rejlik, hogy az etnográfiai példákat az egyenlőtlenségek újratermelődésének kérdésével kapcsolja össze, rávilágítva arra, hogy a kultúráközvetítés formái miként strukturálják a gyermekek társadalmi részvételi lehetőségeit.

Erdei Róbert írása a sajátos nevelési igényű és hátrányos helyzetű gyermekek kultúráközvetítését vizsgálja a reziliencia, sérülékenység és inklúzió fogalmai felől. A tanulmány értéke, hogy a gyermek kultúrát nem „kiegészítő” nevelési területként kezeli, hanem a méltányos pedagógia előfeltételeként értelmezi. Erdei bemutatja, hogy a hozzáférhető kulturális terek és tevékenységek hiánya miként járul hozzá a társadalmi tőke és kulturális

* Tanársegéd, Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar, Művészeti és Sporttudományi Intézet, revesz.jozsef@uni-sopron.hu, <https://orcid.org/0009-0004-2498-5841>

habitus hátrányos mintázatainak rögzüléséhez, illetve hogyan lehet az alkotói és befogadói tapasztalatot a gyermek személyiségfejlődésének és társadalmi integrációjának irányába mozdítani.

A művészeti dimenziók első tanulmányát Lovas Anett Csilla jegyzi le, aki a gyerekirodalom és ifjúsági irodalom kategóriaproblémáit elemzi, különös tekintettel a befogadás életkori, kognitív és társadalmi meghatározottságaira. A szerző rámutat arra, hogy az irodalmi szövegek gyermekre irányuló célzottsága és a tényleges olvasói kompetenciák között gyakran feszültség mutatkozik, ami a gyermek kultúra-kutatás számára is fontos kérdés: miként alakul a gyermek szerepe a művek jelentésképzésében. Lovas elemzése hozzájárul ahhoz, hogy a gyerekirodalmat ne pusztán életkori kategóriaként, hanem kulturális gyakorlatként értelmezzük.

Gimesi Dóra tanulmánya a kortárs magyar gyerekszínház és bábszínház dinamikusan alakuló irányait helyezi a gyermek kultúra szélesebb kontextusába. A szerző különös hangsúlyt fektet az irodalmi művek adaptációjára, valamint arra, hogy a gyerekszínház hogyan válik az irodalmi és vizuális kódok közötti közvetítés terévé.

A színházi alkotások elemzése rávilágít arra, hogy az intertextuális kapcsolódások a gyermek kulturális részvételét is újraformálják: az előadások egyszerre szólnak a közösségi élmény és a jelentésalkotás kreatív lehetőségeiről. Gimesi megközelítése pontosan illeszkedik azokhoz a társadalomelméleti törekvésekhez, amelyek a gyermek kultúrát hálózatos, folyamatosan újraszerveződő térként írják le.

A zenei nevelésről szóló fejezetet Kelemen Judit jegyzi le, aki a gyermekkori zenei kreativitás, a játék és a befogadás összefüggéseit vizsgálja. A tanulmány egyik fő erénye, hogy a gyermek kultúra zenei aspektusait nem csupán módszertani kérdésként tárgyalja, hanem a zenei alkotás pszichológiai, kulturális és társadalmi vonatkozásaival együtt mutatja be, összhangban azokkal a neveléstörténeti és zenepedagógiai példákkal, amelyeket a vonatkozó szakirodalom is hangsúlyoz.

Kelemen koncepciója szerint a gyermek zenei tevékenysége olyan kreatív és érzelmi tér, amelyben a kulturális átörökítés és az egyéni jelentésalkotás sajátos egységben jelenik meg. A fejezet jól illeszthető a zenei nevelés hazai hagyományaihoz (Kodály–Forrai-vonal), miközben a jelenkori kreativitáskutatás felől is értelmezhető.

A vizuális kultúra és vizuális nevelés kérdéskörét Sándor Zsuzsa dolgozza fel, kommunikációelméleti és művészetpedagógiai keretben. A tanulmány bemutatja a vizuális reprezentáció társadalmi és technikai aspektusait, valamint a gyermeki alkotás fejlődési fázisait a firkakortól a komplexebb képalkotó tevékenységekig. A szerző tipológiai áttekintése különösen értékes, mert a vizuális nevelés pedagógiai feladatait és módszereit a gyermek kultúra tágabb rendszeréhez kapcsolja, hangsúlyozva a befogadás, az értelmezés és az alkotás összefüggéseit.

A kötet egészét tekintve a szerkesztők vállalása egyértelmű: olyan alapozó szövegkorpusz létrehozása, amely a gyermek kultúra társadalmi és művészeti dimenzióit egyaránt középpontba állítja. Bár a bevezető megemlíti, hogy a tervezett második kötet elkészítése személyi és intézményi okok miatt elmaradt, e hiány inkább kijelöli a további kutatási irányokat, semmint csökkentené a jelen kötet értékét. A tanulmányok közös jellemzője, hogy a gyermek kultúrát nem egyszerűen „kiegészítő” nevelési területként, hanem a neveléstudomány egyik alapvető szervező elvéként jelenítik meg. A kötet a hazai gyermek kultúra-diskurzus egyik kiindulópontja, amely a társadalmi részvétel, az alkotói tevékenység és a kulturális hozzáférés kérdéseit egymással szoros összefüggésben tárgyalja.